

CHAVANDOZLARNI TAYYORLASH JARAYONI BILAN KORDINATSIYA TIZIMINI ASOSLASH

Abduxamidov Nuxriddin Nishonxo‘jayovich

О‘zDJTSU 2-bosqich magistranti’

ANNOTASIYA

Ushbu maqolada chavondozlarni tayyorlash jaroyoni bilan kordinatsiya tizimini asoslash, E.G. Martirosov usuli orqali o‘rganildi. Ushbu tizim, birinchi nobatda sportchi va sport otlari o‘lchovlarini antropometrik ko‘rsatkichlarini, yuqori asabiy foliyat ko‘rsatkichlari, chavandoz va otning fizalogik ma’lumotlari, shuningdek ularning natijaga ta’sir qilish darajasini o‘z ichiga oladi

Kalit so‘zlar: *Jismoniy tarbiya, yilqichilik, ot sporti, sog‘lomlashtirish tadbirlari, chavondozlarni tayyorlash, kordinatsiya tizimini, otning fizalogik ma’lumotlari*

АННОТАЦИЯ

В данной статье изучены основы координационной системы с процессом подготовки всадников по методике Е.Г. Мартиросова. В эту систему, прежде всего, входят промеры спортсменов и спортивных лошадей, антропометрические показатели, показатели высокой нервной деятельности, физиологические данные всадника и лошади, а также степень их влияния на результат.

Ключевые слова: *физическое воспитание, коневодство, конный спорт, оздоровительные мероприятия, подготовка всадников, координационная система, физиологическая информация лошади.*

ANNOTATION

In this article, the foundation of the coordination system with the process of training riders was studied using the method of E.G. Martirosov. This system, first of all, includes measurements of athletes and sports horses, anthropometric indicators, indicators of high nervous activity, physiological data of the rider and the horse, as well as the degree of their influence on the result.

Key words: *physical education, horse breeding, horse sports, health measures, training of riders, coordination system, physiological information of a horse*

Sport yutuqlarining zamonaviy darajasi nafaqat mashg'ulot metodologiyasini takomillashtirishga, balki tana tizimlarining o'zaro bog'liqligini, ularning sport yutuqlariga ta'sirini o'rganishga ham talab qiladi (Chernomorets O. M., 1990; Zaitseva V. V., Sonkin V. D., 1994). Olimpiya sport turlariga kelsak, ularning aksariyati natijaga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni, ayniqsa ot sporti turlarini aniqlaydi degan xulosaga kelish mumkin.

Ilmiy-uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, mualliflar sport o'zgarishlarining motor va psixologik fazilatlarini afzal ko'rishadi, ammo shunga qaramay, morfofunktsional ko'rsatkichlarning yuqori prognostikligiga ishora qiladilar. Albatta, morfofunktsional ko'rsatkichlarni hisobga olish yosh sportchilarni dastlabki tanlash va yo'naltirish uchun juda muhimdir. Biroq, o'zbekiston Respublikasida sportning professionallasuvi, xalqaro maydonda qattiq raqobat, ekstremal jismoniy va ruhiy stresslar, yuqori malakali sportchilarni tayyorlash uchun moliyaviy xarajatlarning sezilarli darajada oshishi munosabati bilan sportni takomillashtirish bosqichida otliqlarni tanlash dolzarb muammolardan biri hisoblanadi.

Ilmiy yangilik

Ilmiy yangilik ot sportida seleksiya muammosini ishlab chiqishda va sport natijalarini yaxshilashda, ya'ni ushbu muammoni "muvofiqlashtirish" tizimini tahlil qilish asosida hal qilishda eng murakkab yondashuvda to'liq namoyon bo'ladi.

Dissertatsiyada birinchi marta:

- Sakrashga (konkur) ixtisoslashgan turli malakali chavandozlarning somatometrik ko'rsatkichlarini tahlil qildi;

- otning tashqi xususiyatlari va sport natijasi o'rtasidagi bog'liqlik tahlili o'tkazildi;

- yosh chavandozlarga tegishli sport otlarida yurak-qon tomir, asab tizimi va ularning sport natijalariga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar o'tkazildi;

- "muvofiglashtirish" tizimining turli nisbatlarining sport natijasiga ta'siri eksperimental tarzda aniqlandi;

- sportni yanada takomillashtirish uchun chavandozlar va otlarni tanlashning ilmiy asoslangan holda asosiy mezonlari eksperimental tarzda aniqlandi.

Tadqiqot maqsadi: ot sportida sport mashg'ulotlarini tanlash va takomillashtirish maqsadida "chavandoz-ot" tizimining asosiy ko'rsatkichlarining nisbatlarini ishlab chiqish va eksperimental asoslashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: Chavandozning somatometrik xususiyatlarini va otlarning o'lchovlarini, ularning o'zaro bog'liqligini va turli malakali sportchilarda sport natijalariga ta'sirini aniqlash.

Chavandoz va otning yurak-qon tomir va nafas olish tizimlarining holatini aniqlash, ularning oliy nerv faoliyati turlarini tahlil qilish, bu ko'rsatkichlarning sport natijasi bilan bog'liqligini o'rnatish.

"Chavandoz-ot" tizimining asosiy ko'rsatkichlarining sport natijalariga ta'sirini eksperimental ravishda asoslash.

Tadqiqot usullari: Ilmiy-uslubiy adabiyotlar tahlili, pedagogik kuzatuv, pedagogik tajriba va matematik –statistik tahlil

Tadqiqotni tashkillashtirish: Sakrash bo'yicha ixtisoslashgan boshlang'ich guruhning ayol sportchilari, shuningdek musobaqalarda doimiy ravishda qatnashadigan sport otlari.

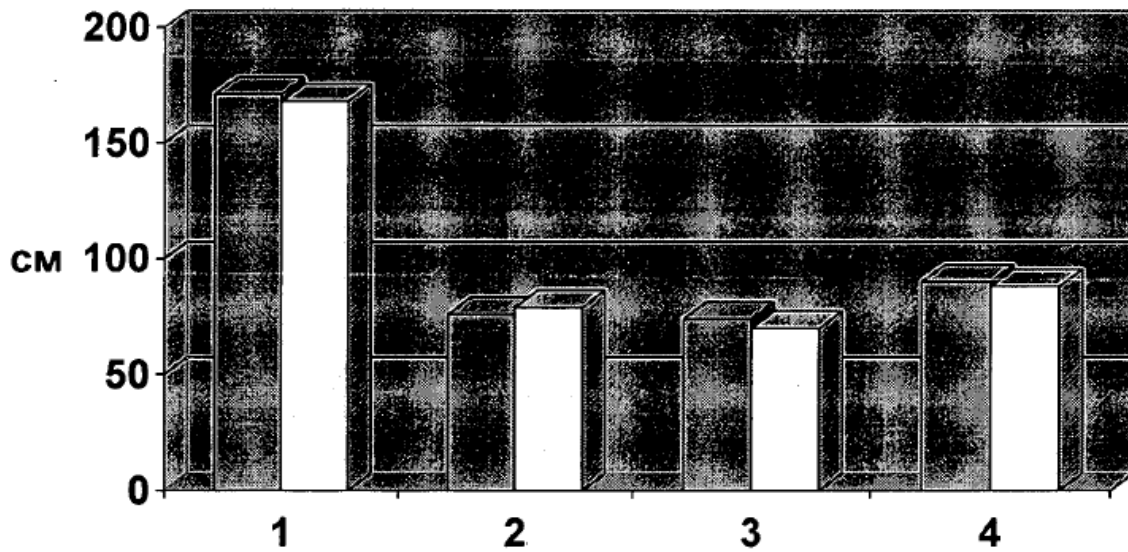
Tadqiqot natijalari va uning muhokamasi: Umumiy gipotezani sinab ko'rish va qo'yilgan vazifalarni hal qilish uchun pedagogik tajriba o'tkazildi.

Nazorat va eksperimental guruhdagi ot sportchilarning tana o'lchamlarining mutlaq ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Nazorat guruhi			Tajriba guruhi			farqlarning ishonchliligi.
	M	T	CY	M	III	CY	
	Yosh	23,47	4,17	11,78	23,76	5,65	
Tajriba	10,13	5,16	51,09	10,67	5,81	54,51	Ishonchsiz
Boyi	168,6	6,88	4,08	170,4	5,40	1,66	Ishonchsiz
Og'irligi	59,87	9,56	1,97	60,93	2,82	8,87	Ishonchsiz
Tana uzunligi	78,87	5,25	6,82	76,87	1,60	2,03	P <0,001
Qo'l uzunligi	71,70	6,55	9,14	74,37	2,01	2,71	P <0,001
Yelkaning uzunligi	30,30	3,05	10,04	30,80	1,18	3,82	Ishonchsiz
Bilak uzunligi	25,30	2,27	3,99	25,40	1,38	5,43	Ishonchsiz
Oyoq uzunligi	88,00	5,02	5,71	91,17	1,82	2,00	P <0,001
Son uzunligi	43,60	2,69	3,18	43,93	1,07	2,43	Ishonchsiz
Pastki oyoq uzunligi	39,37	2,37	2,02	41,00	1,77	4,32	P <0,001
ko'krak atrofi	93,57	5,05	3,39	92,50	6,93	7,49	Ishonchsiz

Tajriba guruhga qaraganda nazorat guruhida aniqroq bo'lgan individual antropometrik ko'rsatkichlarning juda keng doiradagi o'zgaruvchanligiga e'tibor qaratiladi. Tana vazni, qo'llarning uzunligi, yelkalari va ko'krak aylanasi bo'yicha eng katta qiymatga yetadi.

Boshqa ko'rsatkichlarning o'zgaruvchanligi ahamiyatsiz, bu ularning barqarorligini ko'rsatadi.

Tajribaviy Nazorat

Tajriba va nazorat guruhlarining ot sportchilarida, tana uzunligi ko'rsatkichlari (1), tana korpusiniyong uzunligi (2), qo'l uzunligi (3), oyoq uzunligi

o'tkazilgan korrelyatsiya tahlili ot sportchilarining antropometrik ko'rsatkichlari va sport natijalari o'rtasidagi yaqin bog'liqlikni aniqladi. Shunday qilib, tajriba guruhida sport natijasi va tana vazni ($r = 694$), tana uzunligi ($r = 600$), qo'l uzunligi ($r = 559$) o'rtasida yaqin aloqalar aniqlandi. Natija va sportchilarning yoshi ($r = 814$), ish staji ($r = 742$) o'rtasidagi yaqin bog'liqlikni qayd etilgan.

XULOSALAR

Ot sporti sportchilari va ularning otlarini tekshirishning adabiy manbalarini va pedagogik eksperiment davomida olingan natijalarni o'rganish asosida, boshlang'ich ixtisoslashuv otliqlarini tayyorlashni boshqarish, shu jumladan sport tanlovining turli bosqichlari "kordinatsiya" tizimining asosiy ko'rsatkichlarining nisbatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerakligini tan olish kerak. Ushbu tizim, birinchi navbatda, ot o'lchovlarining antropometrik ko'rsatkichlari, yuqori asabiy faoliyat ko'rsatkichlari, chavandoz va otning fiziologik ma'lumotlari, shuningdek ularning natijaga ta'sir qilish darajasini o'z ichiga olishi kerak.

1. Muvofiqlashtirish" tizimini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar aniqlandi:
- antropometrik sport ko'rsatkichlariga ta'sir qildi (tana og'irligi, $r = 0,57$, tana uzunligi, $r = 0,56$, tana korpus uzunligi, $r = 0,54$, qo'l uzunligi, $r = 0,58$);

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *Автократов Д.М. Экстерьер лошади. - М.: Сельхозгиз 1931. - 183 с.*
2. *Алексеев В.Г. Преодоление препятствий. - М.: изд. Физкультура и Спорт, 1955. - 17с.*
3. *Алексеев В.Г., Овчинников Н.Ф. Еще раз о недостатках в конном спорте // Теор. и практ. физ. культ. - 1956. - №3. - С. 185-188.*
4. *Амосов Н.М., Антомонов Ю.Г. Моделирование в биокibernетике // Моделирование в биологии и медицине. - Киев: Наукова думка, 1975. - С.26-38.*
5. *Андреева И.В. Об экстерьере спортивных лошадей // Коневодство и конный спорт. - 1970. - №12. - С.21*
6. *Андреева И.В. Взаимосвязь экстерьерных особенностей с работоспособностью спортивных лошадей // Совершенствование племенной работы и технологии в животноводстве. - М.: Московская Ветеринарная Академия, 1971. - Т.71. - С.70-74*